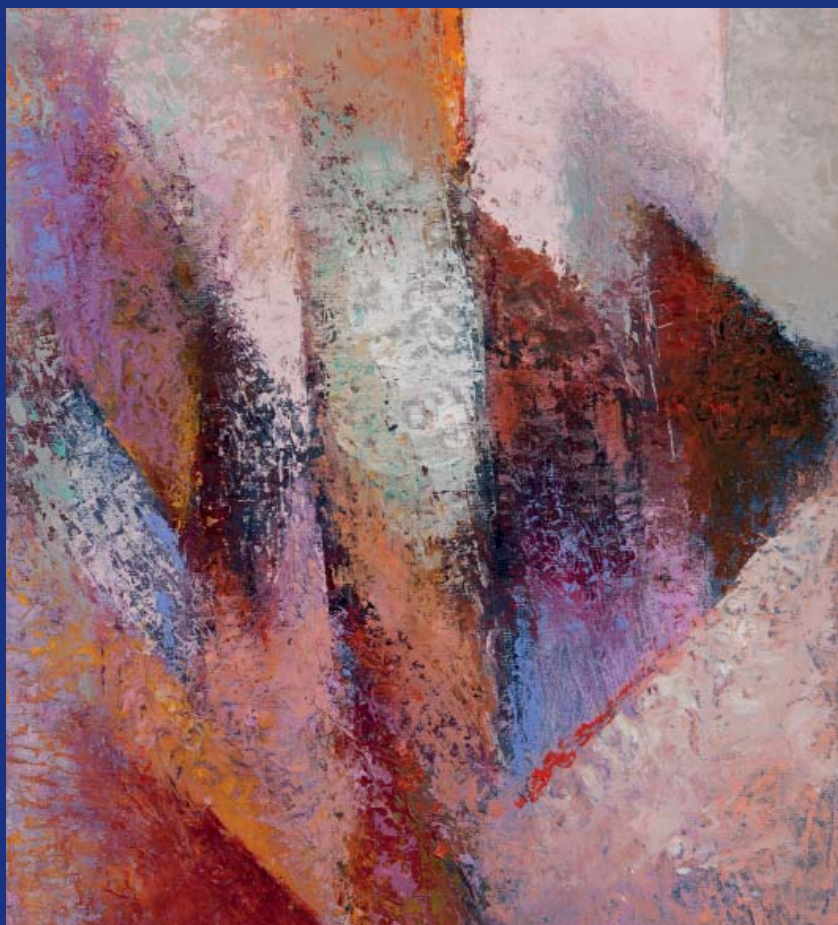

Nieuwsbrief 26

Najaar 2015

Stichting
Rudolf Steiner
Vertalingen

Stichting Rudolf Steiner Vertalingen
Nieuwsbrief nr. 26 najaar 2015

Secretariaat

Floris Lambrechtsen, penningmeester
Kadoelenweg 220
1035 NN Amsterdam
06 42 69 37 92
floris@lambrechtsen.eu

www.steinervertalingen.nl

ING NL88 INGB 0000698 388
Triodos Bank NL80 TRIO 0212 1852 25
KvK Utrecht 41183837

Bestuur

Jana Loose, voorzitter
Mayke Marechal-de Witt Hamer,
secretaris
Floris Lambrechtsen, penningmeester
Quirine Vervloet

Redactie

Roel Munniks, voorzitter
Frans van Bussel
Michel Gastkemper

Uitgever

Uitgeverij Christoffoor
Femke de Wolff, contactpersoon

Redactie Nieuwsbrief

Jana Loose
Michel Gastkemper

Vormgeving

Jaap Verheij

Afbeelding omslag:

Ontwerp van Sonia van der Klift voor
de uitgave *Karma van het beroepsleven*

Het karma van de tijd

Het vraagstuk van de vluchtelingen die de grenzen in Europa oversteken om een veilige plek te zoeken in onze leefwereld, houdt de gemoederen bezig. Het beheerst de gesprekken in de politiek, op straat en in de huiselijke kring. Wij worden geconfronteerd met de nauwelijks te vatten dramatiek van mensen die moeten vluchten voor levensbedreigende situaties en nagenoeg alles wat hun vertrouwd is moeten achterlaten. Tegelijkertijd worden we ook geconfronteerd met onze eigen onwil of onmacht om te zien welke consequenties wijzelf daaraan moeten verbinden. Door de komst van die honderdduizenden mensen moeten we wel aanvaarden dat we geen buitenstaanders zijn voor elkaar. We hebben met elkaar te maken. We kunnen niet wegkijken, we kunnen niet langer in onze comfortzone van de welvaart blijven zitten. We delen het lot van deze tijd. In *Das Goetheanum* (nr. 37, september 2015) beschreef Daniel Baumgarten het zo: 'Vluchtelingen zijn het karma van het kapitalisme en de globalisering.'

Karma. Eens te meer wordt duidelijk dat het karma mensen langs onvermoede levenspaden voert en in totaal onverwachte situaties manoeuvreert. Het 'waarom' ligt in het verleden, het 'waartoe' in de toekomst.

Hoe werkt het karma? Naast de vertalingen van de vijf voordrachtenreeksen over Karmaonderzoek verschijnt nu in vertaling de reeks voordrachten die Rudolf Steiner in 1916 hield over karma in verband met het beroepsleven. Ook in die tijd was het leven al zo complex dat het helemaal niet zo eenvoudig was om te zien waartoe iemand geroepen was. Allerlei factoren die 'van buiten' komen kunnen een rol spelen. De complexiteit van het leven is in deze tijd alleen maar toegenomen.

Erna Trouw, die het nawoord bij deze uitgave schreef, stelt: ‘Niet alleen het leven is complex door allerlei factoren die “van buiten” komen, ook het karma zelf is een uiterst complex gegeven. Uit de voorbeelden die in de voordrachten worden genoemd blijkt dat een geoefend oog nodig is om met begrip naar de draden van het lot in een mensenleven te kijken.’

Een geoefend oog, daarvoor is oefening en bewustzijn nodig. We mogen ons gezegend prijzen met de mogelijkheid die Steiners werk in vertaling ons biedt, om dit bewustzijn te verruimen en te verdiepen. Door de geesteswetenschappelijke inhoud ervan te lezen, te verwerken en door ermee vertrouwd te raken, kunnen we bewust werkzaam zijn in de wereld. Dat streven hoort tot de doelstellingen van dit vertaalinitiatief. Wij zijn dankbaar voor de trouwe steun van onze begunstigers die ervoor zorgen dat het vertalen van Steiners werken kan voortgaan.

Het verheugt ons dat het bestuur van de Stichting Rudolf Steiner Vertalingen weer voltallig is door het toetreden van drie nieuwe mensen. In deze *Nieuwsbrief* stellen zij zich voor.

Namens het bestuur, Jana Loose, voorzitter

Welkom aan drie nieuwe bestuursleden

Een nieuwe formatie in het bestuur van de Stichting Rudolf Steiner Vertalingen staat in de startblokken. Sinds het afscheid van Michiel ter Horst als voorzitter is het bestuur geslonken tot een tweemanschap: Jana Loose als voorzitter en Ger Jue als secretaris/penningmeester. Ger vervult al jarenlang deze dubbele bestuursfunctie, maar al vorig jaar heeft hij te kennen gegeven dat hij zijn functies wil overdragen wanneer daarvoor bekwame kandidaten worden gevonden. Het heeft even geduurd, maar nu zijn de kandidaten niet alleen gevonden, ze hebben zich ook bereid verklaard een bestuursfunctie op zich te nemen. Als eerste verscheen *Quirine Vervloet*, die als bestuurslid de gelederen wilde komen versterken. Daarna kwamen Ger Jue's opvolgers in de personen van *Mayke Marechal-de Witt Hamer* als secretaris en *Floris Lambrechtsen* als penningmeester.

De redactie van deze Nieuwsbrief nodigde hen alle drie uit voor een gesprek om elkaar nader te leren kennen en zich tegelijkertijd voor te stellen aan de begunstigers en lezers van de Rudolf Steiner Vertalingen.

Quirine, met 28 jaar de jongste van de drie, bijt het spits af: 'Ik ben vooral moeder op dit moment, maar nadat ik de hele vrijeschool had doorlopen ben ik antropologie gaan studeren, omdat ik met de vraag zat hoe je als individu in vrijheid kunt komen tot een passende vorm van samenleving in deze tijd. Het klinkt misschien vreemd omdat de klassieke antropologie juist vreemde of exotische samenlevingen bezocht om zo van binnenuit de ander te leren begrijpen. Maar die methodiek blijkt ook hier en in deze tijd zinvol vanwege de thematiek van de toenemende spanning tussen individu en samenleving in onze westerse maatschappij. Daarmee heb ik me tijdens mijn studie beziggehouden.'

Floris: 'Wat zou je met die opleiding willen gaan doen?'

Quirine: 'Ik wilde heel graag verder in die richting onderzoek doen, maar ik studeerde juist af in een tijd waarin zulk werk niet voorhanden was. Ik heb wel wat werk gedaan aan de universiteit maar toen werd ik moeder, dat is nu drie jaar geleden. Moeder-zijn voelt voor mij ook als een beroep. Dat zeg ik enigszins bezwaard omdat je zonder baan "niets zou bijdragen aan de maatschappij". Maar ik ervaar het zo dat je als moeder juist, al is het in het klein, voorwaardenscheppend bezig bent voor toekomstige impulsen voor de samenleving. Ik vind het ook heel erg mooi om nu via mijn kinderen op-

nieuw een verbinding met de wereld te krijgen, door hun ogen komt de geestelijke kant van de heel dagelijkse dingen meer in beeld. In die zin zie ik het ook als een beroep op grond waarvan ik mezelf kan ontwikkelen.’

Mayke: ‘Wat zie je dan als perspectief voor de toekomst?’

Quirine: ‘Het oorspronkelijke idee van promotie en onderzoek is er nog wel, maar voor de komende tien jaren zit het er niet in om te gaan promoveren, dus overweeg ik iets praktisch te gaan doen, echt met mijn handen, wat ik niet mee naar huis neem en waar ik niet te veel de intellectuele kant mee op ga. Thuis wil ik me gaan richten op wat ik al heel lang doe en wil, en dat is kinderboeken schrijven. Maar het gaat even duren voor er iets gaat komen.’

Floris, 43 jaar, stelt zichzelf voor: ‘Ik ben getrouwd met Iris, we hebben net onze 12,5-jarige bruiloft gevierd, en ik ben vader van twee mooie dochters van tien en zeven. Het natuurlijke begin is voor mij de Vrije Hogeschool, waar ik in 1990 het oriëntatiejaar deed. Daar ben ik in aanraking gekomen met antroposofie. Niet dat we dat gedoceerd kregen, maar het kwam aan de orde in thema’s die we uitwerkten. Ik werd er vooral geraakt door de holistische

benadering en door het besef dat mens, dier en natuur met elkaar verbonden zijn. Vanuit de Vrije Hogeschool heb ik een taak meegenomen om te zorgen voor de aarde. Dat is een soort rode draad geworden voor mij, maar daarbij heb ik ook wel de ambitie en de wens om zakelijk actief te zijn en om een zekere materiële welvaart en zelfstandigheid te bereiken. Ik ben milieurecht gaan studeren en studeerde af in internationaal milieurecht, dat toen nog een beetje exotisch was, maar nu gemeengoed geworden is. Vervolgens ben ik in het bedrijfsleven terechtgekomen. Ik adviseerde grote bedrijven over milieu want ik dacht dat als je iets wilt veranderen, je dat het beste bij grote bedrijven kunt doen. Het macroperspectief sprak mij aan, met daar binnen de financiële sector die als opkomende machtsfactor in onze samenleving alleen maar is toegenomen. Die financiële krachten probeerde ik in te zetten voor het behoud van de natuur. Uiteindelijk leidde dat tot een eigen bedrijf dat belegt in bedrijven die zowel maatschappelijke als financiële ambities hebben, zonder dat het ten koste gaat van het financiële rendement. Met de maatschappelijke ambities bedoel ik zaken als klimaatverandering, behoud van ecosystemen, volksgezondheid en

‘Een citaat waarmee Steiner mij blijvend heeft geraakt, komt uit een beschrijvende imaginatie van Michaël uit *Kerngedachten van de antroposofie*. Wat Michaël wil, tweede herziene druk, blz. 101 “... Hij [Michaël] golft als wezen, zoals een wereld, zichzelf slechts bevestigend door de wereld te bevestigen ...” In dit beeld van Michaël vind ik iets dat de spanning tussen mens en wereld overstijgt, als een perspectief voor het in vrijheid sociaal kunnen worden. In het Duits werkt de zin nog sterker op mij in (*sich selber nur bejahend, indem er die Welt bejaht*), waarmee voor mij ook de grote uitdaging van het vertalen van het werk van Steiner wordt geïllustreerd.’ (*Quirine Vervloet*)

‘Een van de eerste werken van Steiner die ik doorakkerde toen ik de Beroepstraining Antroposofie volgde, was *De wetenschap van de geheimen der ziel*. Ik herinner me hoe juist dit boek grote eerbied bij me opriep door Steiners werkwijze. Hij maakt spirituele ervaringen toegankelijk voor het logische denken door de opbouw van het boek, waarbij hij via de beschrijving van de ontzagwekkende ontwikkeling van de aarde komt tot de uitleg van esoterische inhouden. Dat past bij mij.’ (Mayke Marechal-de Witt Hamer)

armoedebestrijding. Wij zijn in ons bedrijf met een team van zes mensen maar een klein schakeltje, maar ik vind het fascinerend om met zulke grote ondernemingen te werken.’

Quirine: ‘Hoe ben je eigenlijk op de Vrije Hogeschool gekomen?’

Floris: ‘Via mijn grootmoeder en mijn tante Sophie, die vonden dat ik beter in Nederland kon blijven in plaats van naar Californië te gaan. Zij gaven mij een folder over het vrije jaar aan de Vrije Hogeschool. Wat er allemaal geboden werd sprak me enorm aan, omdat ik zag dat ik er een deel van mijn opvoeding kon inhalen.’

Mayke, 67 jaar, maakt de cirkel rond met haar verhaal en vertelt: ‘Ik ben getrouwd met Jan Marechal, die gepensioneerd docent is. Afgelopen mei ben ik zelf met pensioen gegaan. Ik was directeur van het bureau van de Antroposofische Vereniging in Zeist. Ik was er als manager een beetje als een spin in het web.

We hebben twee kinderen, een zoon en een dochter. Door onze zoon, die nu net 39 jaar is geworden, kwamen we in aanraking met de antroposofie. Hij bleek absoluut niet tegen chaos te kunnen en toen we op zoek waren naar een school voor hem, zagen we – toevallig of niet – bij oude burens op tafel een folder liggen van een nieuw op te richten vrijeschool in Apeldoorn. Dat is de

plaats waar wij nog steeds wonen. Net als jij Floris, werd ik dus enthousiast door een folder.

Uiteindelijk zijn we met 15 kinderen en 15 ouderparen aan de slag te gaan. We deden alles zelf, zonder subsidie. We zagen dat de vrijeschool goed was voor onze zoon, zoals later ook voor onze dochter. Samen met een andere moeder heb ik er een boekentafel opgericht en later zijn we een winkeltje begonnen. Nog later gingen we over naar een echte grote winkel met kinderboeken, boeken van Vrij Geestesleven en Christoffor, houten speelgoed en poppen. Na een tijd stond ik er alleen voor en omdat het in Apeldoorn niet echt van de grond wilde komen, wilde ik ermee stoppen. Ik was 47, zat in het landelijke bestuur van een winkeliersvereniging en had dus bestuurservaring, toen ik op zoek ging naar iets anders. Juist in die tijd verscheen een oproep in de *Mededelingen van de Antroposofische Vereniging in Nederland* voor een tijdelijke vervanger van een zieke coördinator. Die bleek niet meer terug te komen en zo kwam ik er in oktober 1996 in dienst. Ik vond dat het kantoor volwaardig en op orde moest zijn om mee te kunnen draaien in de maatschappij en heb er veel aan gedaan om het werk daar professioneel te organiseren.’

Na deze eerste kennismaking komt natuurlijk de kwestie ter tafel waarom ze

alle drie ja hebben gezegd op de vraag of ze voelden voor een bestuursfunctie bij de Stichting.

Mayke: ‘Ik moest er even over nadenken. Op de plek van secretaris voel ik me thuis, je zou ook kunnen zeggen dat ik er genoeg van heb gezien. Voor mij gaf echter de doorslag dat ik het gevoel heb dat ik in dit werk redelijk goed ben en van daaruit nog kan en wil geven, terwijl er ook ruimte overblijft voor verdere ontwikkeling. Verder vind ik het leuk om de lijn met de antroposofie te behouden en daar mijn professionaliteit en ervaring in te brengen en mijn steentje bij te dragen.’

Quirine: ‘Ik ben hier een beetje een vreemde eend in de bijt. Jullie zijn allebei heel sterk in het vlak van het organisatorische, zakelijke en professionele. Michiel heeft mij vorig jaar benaderd vanuit een heel andere hoek. Dat was nadat hij mij heeft horen spreken bij een jaarvergadering van de AViN. Op basis daarvan schatte hij in dat ik iemand ben die zich erg verdiept in iets en dan een genuanceerd standpunt inneemt, zich daarmee verbindt en de consequenties ervan neemt. Dat klopt, maar het is bij mij ook zo dat het even kan duren. Als jongere wil ik mij voor de Stichting verbinden met de vraag “hoe maken we de relevantie van het werk van de Stichting opnieuw zichtbaar?” Vooral voor jonge mensen is het zo vanzelfsprekend dat al die boeken er al zijn.’

Floris: ‘Mooi, dat je de tijd neemt om

je te verdiepen, dat je dat grondig doet en de tijd kunt nemen. Ik vind het heel prettig dat je erbij bent, want ik ben altijd juist zo doelgericht.’

Mayke: ‘Dat geldt ook voor mij!’

Floris: ‘Ik heb ook een tijdje over de vraag nagedacht. Ik ben nog niet zo thuis in de antroposofie. Ik heb wel belangstelling voor Rudolf Steiner en ik heb werk van hem gelezen. Toen ik *De strijd om het mens-zijn* las, trof het mij weer wat een intrigerende denker hij is, met een fascinerende blik op veel onderwerpen. In dit bestuur stappen geeft me de kans veel te leren. Het laat me bestuurlijke ervaring opdoen naast het dagelijkse werk en ik kan mijn zakelijke kant hierin kwijt. Ik zie mijn rol ook in een brugfunctie, juist omdat ik niet uit de oude kern kom, maar er wel al sinds lang veel van heb meegemaakt. Ik wil me inzetten voor een nieuwe generatie van mensen die wel belangstelling hebben voor de antroposofie maar nog niet bekend zijn met het werk van Rudolf Steiner.’

Voor de totstandkoming van dit nieuwe bestuur van de Stichting Rudolf Steiner Vertalingen is het bijzonder en prettig dat de nieuwe bestuursleden een soepele instap kunnen maken, dankzij de bereidheid van Ger Jue om nog aan te blijven en hen te begeleiden tot het eind van dit jaar. Pas dan zal de Stichting afscheid hoeven nemen van Ger Jue als vertrouwde en uiterst competente penningmeester.

‘Voor mij is Steiner vanuit zijn krachtige overtuiging in staat om door onze samenleving, de aarde en de kosmos heen te kijken naar onderliggende energie en beweging. Door deze elementen te bestuderen kunnen we de wereld ons om heen en onze verhouding daartoe beter begrijpen.’ (*Floris Lambrechtsen*)

De kunst van Sonia van der Klift

Naar een schilderij van Sonia van der Klift kun je eindeloos kijken. Steeds zie je iets nieuws en ontdek je weer wat anders, terwijl het schilderij ogenschijnlijk uit niet meer dan kleuren en vormen bestaat. Maar die kleuren en vormen lijken te leven. Misschien lijken ze dat niet alleen, maar leven ze ook echt op het schilderij. Hoe dat komt? Dat is het geheim van de kunstenaar. Kun je dat geheim ook leren kennen, is daar iets van te onthullen? Natuurlijk kun je met de kunstenaar gaan praten, haar opvatting horen en/of zelfs diep in haar biografie duiken. Maar is dat wel de weg? Kun je niet veel beter gewoon goed naar haar werk kijken en afwachten wat dat je zegt?

De heilzame werking van kunst

Ik denk dat dit laatste helemaal naar de zin van Sonia van der Klift is. Als ik haar echter benader voor een interview, omdat het gebruik is een nieuwe kunstenaar in de *Nieuwsbrief* voor te stellen, reageert ze heel welwillend. Zo word ik bij haar thuis in Den Haag ontvangen, waar ook haar werkatelier is. Ze toont zich een goedmoedig mens met lange bruine krullen, wars van poeha, misschien zelfs een beetje verlegen.

Zij blijkt er een lang leven met heel veel ervaringen op te hebben zitten. 'Ik houd me al vanaf mijn achttiende met schilderen bezig,' zegt ze als 67-jarige. Een groot deel daarvan heeft ze gewerkt als kunstdocent in het onderwijs, om voor een vast inkomen te zorgen. De periode daaraan voorafgaand was er een van zoeken. Aan het begin deed ze in haar toenmalige woonplaats Den Haag de kunstacademie. Tijdens deze academietijd volgde ze de 'applicatiecursus voor leerkrachten' aan de vrijeschool te Den Haag. Ze maakte

alle toenmalige vrijeschoolcoryfeeën mee van wie ze de namen moeiteloos kan opnoemen: Wim Veltman, Daniël van Bemmelen, Matthieu Laffree, Annemarie Ehrlich. Dat was haar kennismaking met de antroposofie, die sindsdien voor haar de ster vormt die richting geeft.

Ze ging lesgeven, maar werd ziek in de tweede helft van haar twintiger jaren. Haar weg leidde haar naar Driebergen, waar ze De Wervel ging doen, de opleiding tot kunstzinnig therapeut. Daar heeft ze de heilzame werking van kunst ervaren. Therapeut is ze echter niet geworden. Nog verbaast ze zich erover dat Eva Mees, die van oorsprong violiste was, meteen de kunstenaar in haar zag en niet de therapeut: 'Ga jij maar op grote doeken werken', een voor haar doen uitzonderlijk advies. Ook aan de echtgenoot van Eva Mees, de arts Leen Mees, heeft ze levendige herinneringen, vooral aan diens manier van voordragen, zijn muzikaliteit, genialiteit én humor.

In het onderwijs heeft ze een schat aan ervaringen verzameld. Ze gaf les aan diverse middelbare scholen, eind jaren zeventig ook aan de Vrije Hogeschool in Driebergen, en daarna een aantal jaren aan de scholingscursus voor beeldende kunst, wat later uitmondde in de scholingscursus voor beeldende en musische kunsten. Inmiddels was ze terugverhuisd naar Den Haag. Ze maakt gewag van haar eigen ontwikkeling in het lesgeven. Van het zeer grondig voorbereiden van haar lessen om de stof zo goed mogelijk over te dragen, tot ze zoveel vertrouwen in haar eigen kunnen had dat ze helemaal kon aanknopen bij wat uit de leerlingen zelf tevoorschijn kwam. Haar 'ik-moment' noemt ze dat, het was een echte omslag.

Interactie tussen licht en duister
Ook in haar kunstenaarsloopbaan maakte ze een hele ontwikkeling door. Negentien jaar geleden kon ze zich vrijmaken voor de kunst en zich hier helemaal aan wijden. Haar werk ontstaat zonder vooropgezet plan, in het spelen met bijvoorbeeld lijnen en vormen. Ze werkt het liefst met en aan verschillende dingen tegelijk, tot er iets uit gaat springen dat 'rijp' is voor verdere uitwerking. Haar vertrouwdheid met de kleurenleer van Goethe, en met de kleurenleer en het werk van Steiner over kunst, zie je terug in haar werk. De interactie tussen licht en duister, waaruit de kleuren ontstaan. Ze kent de wetmatigheden van de kleur en weet die ook in te zetten.

Belangrijk voor haar leven en werk

is het samenleven met José Korte: 'Onze samenlevingsvorm maakt het ons beiden mogelijk onze vermogens te ontwikkelen en vruchtbaar te maken in ons werk: José als antroposofisch arts en ik als schilder.'

José Korte vertelt over hun ervaring op vakantie. Al tientallen zomers gaan ze naar de kust van Bretagne, daar waar het water eindeloos op de rotsen stuit en uiteenstuift in een waaijer aan druppels, beschenen door de zon, bevrogen door de wind, betoverend in hun aanblik. Dit af en aan van golf na golf bood een fascinerend schouwspel, waar je uren naar kunt kijken. Niet toevallig net als de schilderijen van Sonia, enige verwantschap valt er wel te ontdekken.

Als we naar boven gaan om haar atelier te bekijken, blijken er naast de trap schilderijen te hangen van kunstenaars die eerder werk hebben geleverd voor de Steineruitgaven: van Doorlie

Gerdes, Hans-Dieter Appenrodt en Henk Hage.

Onhoorbare muziek

Haar kleine atelier oogt heel vol, maar ordelijk. Het is er licht, mede dankzij een paar dakramen. Ze heeft een veelheid aan spullen om zich heen, als uiting van haar veelzijdige interesses. Ze heeft eerder verteld waardoor ze zich kan laten inspireren: de jaargetijden, de bijzondere stemming die dan heerst. Zo is ook het oorspronkelijke christendom een inspiratiebron. Maar dat is de achtergrond: waar het om gaat, is de gestalte die haar schilderijen aannemen. Voor haar heeft een schilderij de dynamiek van muziek, van onhoorbare muziek. Ze componeert elk schilderij als ware het een muziekstuk.

Het Duitse Verlag Urachhaus in de persoon van uitgever Frank Berger, zelf een musicus, herkende de kwaliteit van

haar werk en vroeg een jaar of vijftien geleden dat te mogen gebruiken voor een kleine reeks prachtig uitgegeven boekjes. Ze is er wel trots op dat haar schilderijen deze uitgaven sieren van niet de minste antroposofische auteurs, onder wie Friedrich Rittelmeyer, stichter van de Christengemeenschap.

En dan nu, dit jaar en volgend jaar, zal recent werk van haar dienen als omslag van de nieuwe uitgaven van Rudolf Steiner bij de Stichting Rudolf Steiner Vertalingen. De eerste zal dit najaar *Karma van het beroepsleven* zijn, waarvan de buitenkant net zo intrigerend is als de inhoud van het boek zelf.

Michel Gastkemper

Sonia van der Klift is de eerstvolgende kunstenaar die zorgt voor originele omslagen in de reeks van nieuwe uitgaven van de Steiner Vertalingen. Gedurende de jaren 2015 en 2016 zullen nieuwe uitgaven en herdrukken getooid worden met de afdruk van een schilderij van haar. Zij neemt het stokje over van collega-kunstenaars die dit in de voorgaande periode verzorgden: Henk Hage (2007-2008), Benno Sloots (2009-2010), Hans-Dieter Appenrodt (2011-2012) en Doorlie Gerdes (2013-2014).

Karma van het beroepsleven

Uit het nawoord

Beroepskeuze in het licht van karma en reïncarnatie

Als het moderne arbeidsleven in plaats van persoonlijke emotionele betrokkenheid steeds meer een specialistische, zaakgerichte deskundigheid vraagt, heeft dat gevolgen voor het vraagstuk van talent, motivatie en beroepskeuze. Het lijkt nogal romantisch, dat wil zeggen sterk op de subjectieve ervaring van de persoon gericht, om te zeggen: een beroep is datgene waartoe je door je talenten bent geroepen. Hoe zinvol is het om bijvoorbeeld bij kinderen alleen te kijken naar hun talenten en daaraan een beroepsperspectief te verbinden?

In de vijfde voordracht komt Steiner op het probleem van het interpreteren van psychische of lichamelijke eigenschappen bij kinderen en het gevaar daarbij een kind in zijn ontwikkeling tegen te houden ('je kijkt naar het beroepsleven van een vorige incarnatie'). Bovendien schetst hij al in 1916 dat het leven zo complex is geworden dat helemaal niet zo eenvoudig te zien is waartoe iemand geroepen is. Allerlei factoren die 'van buiten' komen kunnen een rol spelen. Het sociale milieu waarin iemand is opgegroeid, vooroordelen die hij erop nahoudt, eigenschappen als ijdelheid en persoonlijke ambities kunnen bepalen welke functie iemand in het beroepsleven gaat uitoefenen. Zo kan het zijn dat iemand die minister is geworden 'helemaal niet de "roeping" tot deze functie heeft', aldus Steiner in de vijfde voordracht. En met een verwijzing naar Goethes *Faust*: 'De functies worden [in zulke gevallen] veelal ingevuld door Ahriman-Mefistoteles.' Radicaal gesproken kun je zeggen: hier bestaat eigenlijk een 'vacature'. In de manier

Rudolf Steiner
Karma van het
beroepsleven

waarop het beroep wordt uitgeoefend, ontbreekt werkelijke menselijke verantwoordelijkheid.

En er kan ook nog iets anders spelen. Het leven kan zo lopen dat het 'geroepen zijn' geen weg kan vinden. Daar hoeft iemand zich niet altijd

bewust van te zijn. Zo iets kan zich kenbaar maken in een mismoedige stemming, in een diepgeworteld gevoel van onvrede. In dezelfde vijfde voordracht schetst Steiner een voorbeeld van zo'n 'gestrand levensplan'. En hij plaatst het in het licht van karma en reïncarnatie. Daarmee onderscheidt hij zich van de in die tijd opkomende psychoanalyse, die het onbewuste gebied in de mens onderzoekt maar dat, in Steiners woorden, doet met 'ontoereikende middelen'. Ik geef de passage, vrij verwoord, weer.

Een man van 35, 40 jaar lijdt aan een zekere levensmoetheid. Vanuit een psychologische aanpak kun je erachter komen dat de betreffende man toen hij 15, 16, 17 jaar oud was een bepaald plan heeft gehad voor zijn leven. Door omstandigheden is dat mislukt. Hij moest andere dingen gaan doen dan hij voor ogen had. Uiterlijk gezien lijkt het dat hij zich daarin heeft geschikt. Maar diep in zijn ziel leeft dit mislukte plan ondergronds verder. Psychoanalytisch bekeken zal men zich er in therapeutische sessies op richten datgene wat in het onbewuste leeft naar boven te halen, in de hoop daarmee de oorzaak van de depressieve stemming weg te nemen. Maar nodig is eigenlijk om te onderzoeken wat zo'n mislukt levensplan betekent in de hele ontwikkeling van deze mens, een ontwikkeling die door verschillende levens heen gaat. Dan zou je mogelijk kunnen zien dat de condities van de persoon zelf (gezondheid, aanleg, gevoel voor moraliteit) en/of van de omgeving niet geschikt waren om het plan tot ontwikkeling te laten komen. En dat dit mislukte levensplan ertoe bestemd is om tot het einde van het leven meege dragen te worden en in het leven na de dood tot een kracht uit te groeien, die

pas in een volgend leven op aarde de juiste rol kan spelen.

Hoe is het als we erkennen dat niet elke droom achternagejaagd hoeft te worden, dat niet elke passie uitgeleefd hoeft te worden en dat niet altijd iedereen zijn diepste bestemming in dit leven zal bereiken? Is hier niet ook het begrip 'zaakgerichtheid' in zijn geestelijke oriëntatie op zijn plaats: kijken wat wel aan de orde is, daar met inzet werk van maken en openstaan voor de zin van het karma, voor de werking van het karma door verschillende levens heen. Dan kan het gevoel rond te lopen met 'een ideaal dat niet gerealiseerd kan worden' wellicht innerlijk 'uitgehouden' worden terwijl met volle inzet gewerkt wordt aan wat wel mogelijk is. Dat is iets anders dan 'de knop omzetten' en de zin van het ooit gekoesterde levensplan of levensideaal ontkennen. Methodes die zo'n eenzijdige pragmatische aanpak voorstaan berokkenen de ziel net zozeer schade als het beschreven voorbeeld van de depressie die niet in een wijder geestelijk perspectief wordt gezien.

Niet alleen het leven is complex door allerlei factoren die 'van buiten' komen, ook het karma zelf is een uiterst complex gegeven. Uit de voorbeelden die in de voordrachten genoemd worden blijkt dat een geoefend oog nodig is om met begrip naar de draden van het lot in een mensenleven te kijken. 'De mens is, zou ik willen zeggen, werkelijk een instrument met vier snaren, waarop het genoemde karmische krachtencomplex speelt. [...] Op de meest gevarieerde wijze kunnen deze vier snaren van het menselijk leven samen tot klinken komen' – aldus Rudolf Steiner in de vijfde voordracht. De voorbeelden die hij geeft maken duidelijk hoe verschillend dat eruit

kan zien. Bij Galilei bijvoorbeeld verschijnt het persoonlijke karma in diens omgang met zijn vader en met de beslommeringen van het dagelijks bestaan; het genie Galilei, bekend geworden door de slingerende kerklamp en zijn talrijke astronomische en natuurkundige ontdekkingen, laat iets zien van de werking van het tijds karma. En bij Jacob Böhme vinden we beschreven wat als vrucht uit het verleden in diens leven speelt (zijn mystiek) en wat kiemkracht heeft voor de toekomst (schoenmaker zijn). In de tijd dat Mendel met zijn theorie van overerving van eigenschappen kwam, zien we aan het voorbeeld van de familie Bach dat een biografie niet verklaard kan worden vanuit de erfelijkheid. Erfelijkheid, aanleg, opvoeding zijn onderdeel van dat leven, ze verklaren het leven niet,

maar ze leggen condities klaar waar de mens op zijn bijzondere manier gebruik van kan maken.

Het hoort tot de opgaven van onze tijd om voor deze dimensies oog te krijgen en ermee te leren werken. Dat zal ten goede komen bijvoorbeeld aan de behoedzaamheid waarmee we kinderen opvoeden en hun talenten begeleiden en aan de manier waarop we mensen adviseren bij hun beroepskeuze.

We leven in de realiteit dat we óók door de objectieve gang van zaken, door de omstandigheden worden ‘geroepen’ om bepaald werk te doen. En het is een geluk als we in dat werk onze wilsimpulsen en talenten kunnen ontplooiën.

Is dat de eigenlijke kern waar Steiner in deze voordrachten op duidt?

In de tijd waarin Steiner deze voordrachten hield (1916), was het werkleven al drastisch veranderd. Mechanisatie, specialisatie en formalisering van taken hadden de vroegere emotionele betrokkenheid van de mens bij het product van zijn arbeid tenietgeëerd. Maar Steiner blikte niet nostalgisch terug naar een oudere economische orde. Hij ziet de technische doordringing van het arbeidsproces als noodzakelijk en in principe heilzaam – mits ze van de mens uit wordt gestuurd.

Op kleurrijke en gevarieerde wijze werkt Steiner deze visie uit. Hij gaat in op historische persoonlijkheden, bijvoorbeeld zeer uitvoerig op Goethe, op wetmatigheden in zowel het individuele karma als het karma van de aarde; zelfs wordt de blik gericht op de verre toekomst. Met name het verschijnsel van de arbeidsdeling en het bijbehorend verlies aan arbeidsvreugde komt in een verrassend perspectief te staan.

In het nawoord onderzoekt Erna Trouw welke relevantie Steiners gezichtspunten hebben voor ons huidige, snel veranderende werkleven.

Het gaat hem niet om hervormingsplannen voor de toekomst, om kant-en-klare oplossingen. Maar hij doet een oproep om je eigen mens-zijn in geestelijk perspectief te zien en de blik te richten op wat in de wereld nodig is en wat jij met jouw talenten daaraan kunt bijdragen.

Ik maakte eens een situatie mee waarin een zestienjarige mij vertwijfeld aansprak over zijn beroepskeuze: hij wist niet wat hij leuk vond, er was zoveel om te doen, dus welk vakkenpakket moest hij kiezen? Zijn twee jaar jongere broertje volgde de discussie zijdelings en zei op een gegeven moment: zo kun je toch niet praten over het kiezen van je beroep; je moet toch zien

wat er in de wereld nodig is? Wijsheid die zomaar door een kind uitgesproken wordt en waarin iets doorklinkt van een nieuw bewustzijn? Er ontstaan aangrijpingspunten voor de toekomst als mensen zich afvragen om welke zaken ze zich in de wereld willen bekommeren – en ze vervolgens de realiteitszin opbrengen om na te gaan of ze iets van de daarvoor benodigde talenten in huis hebben en of ze die talenten tot beroepsvaardigheden willen ontwikkelen. Dit geldt niet alleen voor jonge mensen, maar voor iedereen die, ook later in het leven, genoodzaakt is opnieuw een plek in het werklevens te vinden.

Erna Trouw

Lezers over hun ervaringen

Tegenwicht

Van mijn oma kreeg ik als speciaal cadeau op mijn achttiende *De wetenschap van de geheimen der ziel*. Ja, en dan moet je die natuurlijk lezen ook. Mij sprak daarin de beschrijving van de evolutie van mens en aarde enorm aan. In die volgorde: eerst komt de mens, daarna pas de aarde. Dat is helemaal omgekeerd aan de gebruikelijke voorstelling in de wetenschap. Ook in de Bijbel schiept God de mens als laatste en niet als eerste.

Verder boeide mij de antroposofische kijk op de mens, die als een geestelijk wezen wordt beschouwd. Dat is een tegenwicht tegen de alom heersende materialistische visie. Hieruit heb ik begrepen dat geest en materie in

gelijke mate nodig zijn voor de ontwikkeling. Zelfs blijkt in een bepaald opzicht materie zelf ook geest.

Ik kan niet zo makkelijk reproduceren wat ik precies gelezen heb. Maar toch werkt hoe zulke thema's in het boek worden benaderd nu nog op mij door.

Na vier jaar ben ik het boek opnieuw gaan lezen. Het is wonderlijk hoe je dan weer andere dingen gaan opvallen, dingen die je eerder niet hebt gezien. Dat moet ook met mijn eigen ontwikkeling te maken hebben. Het is inmiddels vijf jaar later, ik weet niet wat ik eruit zou oppikken als ik dit boek nu zou lezen.

Iskander Koelman (28, Leidsche Rijn)

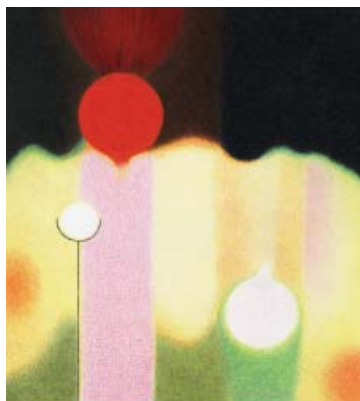
Handvatten voor eigen ontwikkeling

Het moet nu 33 jaar geleden zijn dat ik mijn eerste antroposofische boek kocht. Dat was *De weg tot inzicht in hogere werelden*. Destijds heette dat nog *Hoe verkrijgt men bewustzijn op hogere gebieden*. Dat ging zo: op zoek naar een school voor mijn eerste kind kwam ik uit bij de vrijeschool. Ik kende dat nog niet, het was helemaal nieuw voor me. Ik was als moeder zo groen als gras. Maar voor het eerst van mijn leven had ik het gevoel dat er mensen waren die net zo over de dingen dachten als ik. Zo'n vrijeschool had ik zelf op moeten zetten! De kleuterjuf vertelde op ouderavonden ook iets over de antroposofische achtergrond. Zo kwam ik bij dit boek uit. Dat heeft in mijn leven als baken gefungeerd, het gaf mij handvatten voor mijn eigen ontwikkeling.

Rudolf Steiner
De weg tot inzicht
in hogere werelden

Rudolf Steiner
Macrokosmos
en microkosmos

Om gelijkmoedigheid te oefenen en het goddelijke in de medemens te gaan zien. Het in de geestelijke wereld kijken was niet mijn doel, maar het grip krijgen op mijn leven.

Ik kijk er nog wel eens in. Het is mijn eigen levensinstelling geworden. Iedere tien jaar kom ik weer een aantal bladzijden verder. Dan denk ik: nu snap ik het eindelijk wel!

Thea Looijmans (60, Eindhoven)

*Heel blij met de vertalingen
in het Nederlands*

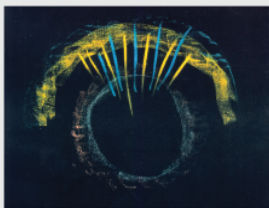
Juul van der Stok: We zijn zeer dankbaar voor het werk van de Rudolf Steiner Vertalingen. Het is belangrijk voor de volgende generaties om antroposofie in de eigen moedertaal ter beschikking te hebben. Ik heb op de jaarfeestencursussen de Duitse uitgaven nooit op de boekentafels kunnen neerleggen. We verheugen ons dat onze dochter, die zelf Duits geeft in de middenbouw, nu de pedagogische delen in vertaling bij ons uit de kast haalt.

Felix van der Stok: Ik was tot mijn pensionering in 2004 werkzaam als antroposofisch huisarts. Daarna kreeg ik tijd om me ook in algemene antroposofische onderwerpen te verdiepen. Bij de boeken die ons het meest interesseren horen zeker de mysteriedrama's en de karmabanden. Ik maak kopieën van de voordrachten waar we gemeenschappelijk in meerdere groepen aan werken, omdat we onze eigen aantekeningen in de teksten willen maken. De afgelopen tijd stonden de voordrachten over de hiërarchieën, de menskunde en de scholingsweg centraal.

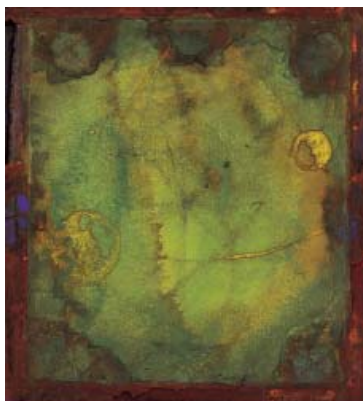
Juul van der Stok: Ik heb vooral interesse in de christologie, de jaarkringloop en de pedagogie, maar ook de laatste cycli die we met de vereniging bestudeerden, zoals *Macrokosmos en microkosmos* en *De wereld van de gestorvenen*, stemden niet minder enthousiast. Ik maak samenvattingen om in groepen te refereren en uit te werken. Zelden studeer ik antroposofie alleen; de uitwisseling verrijkt,

Rudolf Steiner

De kringloop van het jaar

Werken en voordrachten

Rudolf Steiner
Algemene menskunde
als basis voor
de pedagogie

corrigeert over en weer elkaars studie.

Juul (71) en Felix (76) van der Stok
(Zeist)

Mensbeelden

Algemene menskunde is het boek dat mij het meest aanspreekt. Wat daarin staat, vind ik heel herkenbaar. We hebben het uitgebreid behandeld en besproken tijdens mijn studie. Ik volgde de vrijeschool Pabo en daar was het onderdeel van het studieprogramma. We deden ook kunstzinnige verwerking van de voordrachten uit dit boek en spraken er met elkaar over in kleine groepjes. Het zijn vooral de mensbeelden die ik sterk vind, bijvoorbeeld wat wordt verteld over de neiging om te gaan slapen en hoe je een kind wakker kunt maken.

Na drie jaar moest ik stoppen, maar

ik heb nog steeds veel aan wat ik hier heb geleerd. Zoals hoe je naar mensen kijkt. Ik zit nu bij mijn nieuwe studie Chinees tussen achttienjarige medestudenten. Die leeftijdsfase is zo typerend, het klopt met wat ik door de antroposofie heb geleerd. Al voordat ik de vrijeschool Pabo deed, wilde ik een taal studeren. Maar dat kon niet, want ik had alleen havo gedaan. Maar nu, met de hbo-propedeuse van de vrijeschool Pabo op zak, werd dit wel mogelijk. Ik heb nog getwijfeld over een taal uit het Midden-Oosten, maar nadat ik met mijn moeder naar China was geweest, heb ik mijn keuze gemaakt en is het Chinees geworden. Wat ik ermee ga doen weet ik nog niet, dat zie ik later wel.

Nora Kooyker (23, Leiden)

Oproep

Wilt u een ervaring bij het lezen van een Steinervertaling delen? Schrijf die op en stuur uw reactie naar het adres aan de achterzijde van deze Nieuwsbrief of naar quirine.vervloet@gmail.com

Reeks Werken en voordrachten

In de reeks Werken en voordrachten van de Rudolf Steiner Vertalingen verschijnen elke twee jaar drie boeken. In het onderstaande overzicht zijn de titels opgenomen die in 2015-2016 zullen gaan verschijnen, alsmede de voorgenomen uitgaven en de reeds verschenen delen. Sonja van der Klift verzorgt in 2015 en 2016 de omslagen.

UITGAVEN 2015-2016

Karma van het beroepsleven. Werken aan de toekomst GA 172 (2015)
Geneeskunde en spiritualiteit. Een cursus voor artsen en priesters GA 318
Het Bijbelse scheppingsverhaal GA 122

VOORGENOMEN UITGAVEN

De Apocalypse van Johannes GA 104
De drempel naar de geestelijke wereld GA 147
Filosofie, kosmologie en religie GA 215
Griekse goden en mysteriën GA 129
De initiatie GA 138
Occulte geschiedenis GA 126
Oosterse en christelijke mysteriën GA 144 *e.a.*
Waarnemen en denken GA 2

REEDS VERSCHENEN

Algemene menskunde als basis voor de pedagogie GA 293
Antroposofie. Een nieuwe benadering GA 234
Antroposofie voor jonge mensen GA 217
De antroposofische beweging I. Ontstaansgeschiedenis GA 257, *een keuze*, en GA 258
De antroposofische beweging II. Toekomstimpulsen GA 260 en GA 260a, *een keuze*
Apocalypse en priesterschap GA 346
Het bewustzijn van de ingewijde GA 243
De bovenzinnelijke mens. Het leven na de dood GA 231
Brieven *div GA, een keuze*
De christelijke inwijding en de mysteriën van de oudheid GA 8
Egyptische mythen en mysteriën GA 106
Het esoterische christendom GA 118 en GA 130, *een keuze*
Esoterische scholing GA 264-268, *een keuze*
Het evangelie naar Johannes GA 103
Het evangelie naar Lucas GA 114

Het evangelie naar Marcus GA 139
 Het evangelie naar Mattheüs GA 123
 De filosofie van de vrijheid GA 4
 Gedichten, spreuken, meditaties GA 40 *e.a.*
 Geesteswetenschap en geneeskunde GA 312
 Genezend opvoeden. Over kinderen met een ontwikkelingsstoornis GA 317
 Gezondheid, ziekte, genezing *div.* GA
 Grondslagen voor een verruiming van de geneeskunde GA 27
 Inzicht in het mysterie van Golgotha GA 175
 Jaarfeesten *div.* GA
 Karmaonderzoek 1 GA 240, *een keuze*, en GA 235
 Karmaonderzoek 2 GA 236, *een keuze*
 Karmaonderzoek 3 GA 236, GA 237 en GA 240, *een keuze*
 Karmaonderzoek 4 GA 237 en GA 240, *een keuze*
 Karmaonderzoek 5 GA 238
 Kerngedachten van de antroposofie GA 26
 De kernpunten van het sociale vraagstuk GA 23
 Kosmische hiërarchieën. De evolutie van aarde en mensheid GA 110
 De kringloop van het jaar GA 223 en GA 229, *een keuze*
 Kunst en cultuurvernieuwing GA 275
 Macrokosmos en microkosmos GA 119
 Meditatie GA 12, GA 16 en GA 17
 Metamorfofen van de ziel GA 58/59
 Mijn levensweg GA 28
 Mysteriedrama's I. De poort van de inwijding en De beproeving van de ziel *uit* GA 14
 Mysteriedrama's II. De wachter aan de drempel en Het ontwaken der zielen *uit* GA 14
 Mysterieplaatsen en inwijdingswegen GA 232
 Opvoeding en onderwijs. Spirituele grondslagen GA 305, *een keuze*
 Opvoedkunst. Methodisch-didactische aanwijzingen GA 294
 Sociale toekomst GA 332a
 De spirituele bronnen van de kunst GA 271
 De strijd om het mens-zin. Aspecten van het kwaad *div.* GA
 Theosofie GA 9
 Uit de schoot der goden. De werkelijkheid van de evolutie GA 132
 Voorbij de grenzen van de natuurwetenschap GA 322
 Vorm en beweging. Architectuur, beeldhouwkunst, eurtmie *div.* GA
 Vruchtbare landbouw op biologisch-dynamische grondslag GA 327
 Waarheid en wetenschap en Filosofie en antroposofie GA 3 en GA 35, *een keuze*
 De weg tot inzicht in hogere werelden GA 10
 Wegen naar Christus GA 131
 De wereld van de gestorvenen GA 141 *e.a.*
 Wereldgeschiedenis in het licht van de antroposofie GA 233
 Werkingen van het karma GA 120 en GA 135
 De wetenschap van de geheimen der ziel GA 13
 Het wezen van de kleuren GA 291
 Zintuigen en levensprocessen *div.* GA

Begunstiger worden?

Met elkaar zorgen onze begunstigers ervoor dat het werk van Rudolf Steiner door ons kan worden vertaald en uitgegeven, waarmee het bereik en de betekenis van zijn werk in het Nederlandse taalgebied wordt vergroot.

Met een bedrag van minimaal € 50 per jaar steunen de begunstigers het werk van de stichting.

Jongeren (tot 28 jaar) doen dit door € 25 per jaar bij te dragen.

Per twee jaar verschijnen er drie nieuwe uitgaven. Begunstigers ontvangen die gratis, terwijl de jonge begunstigers daarnaast iedere twee jaar een extra boek kunnen uitzoeken uit de reeks.

Voor alle begunstigers geldt dat zij 20% korting krijgen bij bestelling van reeds eerder verschenen delen.

Begunstigers die in één keer een bedrag willen schenken van ten minste € 3000, ontvangen de complete reeks van reeds verschenen boeken gratis, en tot en met 2016 alle nog te verschijnen delen.

Bijdragen aan onze stichting komen in aanmerking voor fiscale aftrek. Ook de nieuwe regels voor periodieke schenkingen van minimaal vijf jaar, zonder notariële akte, zijn van toepassing.

Wilt u daar meer over weten, dan kunt u contact opnemen met Floris Lambrechtsen (06 42 69 37 92 of per e-mail: floris@lambrechtsen.eu).

Bijdragen van begunstigers

In 2014 is het aantal begunstigers licht gestegen. De expositie in de Kunsthal in oktober 2014 heeft daarop een positieve invloed gehad. In ons streven om onze zichtbaarheid te vergroten was het een goed moment om daar de Steiner Vertalingen onder de aandacht te brengen. Eenzelfde beeld ontstond ten aanzien van het totaal aan ontvangen bijdragen van begunstigers.

Licht stijgende belangstelling en inkomsten zijn mooi, de kosten stijgen echter ieder jaar, en soms harder dan de bijdragen van begunstigers. Dit geeft ons aanleiding om de begunstigers te vragen om vooral royaal bij te dragen en in hun kring het begunstigerschap te promoten.

*Namens het bestuur,
Floris Lambrechtsen, penningmeester*

Ja! Ik wil graag bijdragen aan het tot stand brengen van de editie Rudolf Steiner / Werken en voordrachten.
Hieronder geef ik mijn keuze aan.

- Ik geef mij op als begunstiger en ben bereid tot een schenking van € 50 per jaar. Ik ontvang de delen van het lopende jaar, terwijl ik eerdere delen met 20% korting kan aanschaffen.
- Ik geef mij op als jonge begunstiger en ben bereid tot een schenking van € 25 per jaar. Mijn geboortejaar is
- Ik heb mijn bijdrage voor 2014 overgemaakt op de rekening bij de ING bank, nr. NL88 INGB 0000698 388 of de rekening bij de Triodos Bank nr. NL80 TRIO 0212 1852 25 t.n.v. Stichting Rudolf Steiner Vertalingen te Zeist.
- Ik wil voor de betaling van de bijdrage voor 2015 graag een acceptgiro ontvangen.
- Ik geef mij op als decenniumbegunstiger. Ik maak een bedrag van € 3000,- over en ontvang de gehele reeks van 48 verschenen delen gratis, plus de nieuw te verschijnen delen t/m 2016.
- Ik overweeg u te steunen met een periodieke uitkering of een legaat. Neemt u contact met mij op.

Naam _____ m/v

Adres _____ E-mailadres _____

Postcode _____ Plaats _____ Telefoon _____

Deze bon graag in een voldoende gefrankeerde envelop toezenden aan:

Voldoende
frankeren
s.v.p.

Stichting Rudolf Steiner Vertalingen
Kadoelenweg 220
1035 NN Amsterdam